

Jak napisać wniosek o finansowanie badań naukowych

PORADNIK RADY MŁODYCH NAUKOWCÓW

Spis treści

Wstęp	3
1 Koncepcja wniosku	4
2 Solidne przygotowanie: przegląd literatury	6
3 Dorobek naukowy kierownika	7
3.1 Publikacje w czasopismach i monografie	7
3.2 Kierownictwo i udział w innych projektach badawczych.....	8
3.3 Patenty	9
3.4 Udział w krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych.....	9
3.5 Inne osiągnięcia	9
4 Opis ośrodka badawczego, w którym realizowany będzie projekt (instytucji gospodarzącej)	11
5 Opis projektu	12
5.1 Dobór literatury.....	12
5.2 Wstęp.....	13
5.3 Cele	14
5.4 Plan pracy, opis metodyki badań	14
5.5 Znaczenie projektu.....	15
6 Jak pisać i czego nie pisać	16
7 Cele postawione we wniosku, a ich realizacja w praktyce	18
Podsumowanie	21

Wstęp

Skuteczne ubieganie się o finansowanie badań naukowych w rozmaitych procedurach konkursowych jest obecnie jedną z ważniejszych umiejętności, jakie powinna posiadać osoba zawodowo zajmująca się prowadzeniem takich badań. W większości krajów na świecie, a w rosnącym stopniu także w Polsce, już nie samo posiadanie zatrudnienia w ośrodku badawczym, ale udział w projektach badawczych zapewnia źródło finansowania niezbędne do realizacji naukowych celów i zamierzeń. Wraz z wprowadzeniem konkursów adresowanych do młodych naukowców, w tym doktorantów i studentów, obniżony został wiek, w którym konieczne staje się opanowanie trudnej sztuki zdobywania grantów. Niniejszy poradnik, powstały na bazie naszych doświadczeń, w zamierzeniu ma ułatwić naukowcom, którzy stawiają swoje pierwsze kroki na tym polu, możliwie bezbolesny start. Mamy nadzieję, że dzięki niemu sporządzenie wniosku o finansowanie badań będzie prostsze i mniej czasochłonne, a produkt końcowy będzie spełniał oczekiwania zarówno autorów, jak i recenzentów.

dr Piotr Bajor

dr hab. Jakub Fichna

dr Marcin Grabowski

dr Bartłomiej Lis

dr hab. Michał Matuszewski, prof. nadzw.

dr hab. Piotr Oprocha, prof. nadzw.

1 Koncepcja wniosku

Wniosek o finansowanie badań ma za zadanie przekonać instytucję przyznającą fundusze, że środki przeznaczone na jego realizację będą dobrą inwestycją. Aby tak się stało, musi zostać spełnionych kilka warunków. Po pierwsze, tematyka i cel badań muszą być godne uwagi i dawać szansę na konkretne i istotne dla nauki lub społeczeństwa efekty, w postaci poszerzenia wiedzy, potwierdzenia lub odrzucenia hipotezy naukowej lub opracowania nowej technologii. Po drugie, środki i zespół naukowy realizujący projekt muszą być odpowiednie do postawionego problemu, tak aby szanse zrealizowania tych celów były odpowiednio duże. W skrócie, wniosek musi więc odpowiadać na pytania: co zamierzamy zrobić, dlaczego chcemy to zrobić i jak tego dokonamy.

Sam wybór tematyki badań będzie miał duże znaczenie. Jak wiadomo, w świecie nauki istnieją kierunki „modne” i te bardziej niszowe. Wybór nie jest tu wcale oczywisty. W przypadku dziedziny niszowej możemy narazić się na zarzut, że problem nie jest na tyle interesujący, by go podejmować. Jeśli mimo wszystko zamierzamy się nim zajmować, powinniśmy znaleźć dobre argumenty na obronę naszej koncepcji. Takimi argumentami mogą być np. najnowsze doniesienia naukowe, które czyniłyby badania w tym kierunku szczególnie wartymi zachodu, powołanie się na autorytet naukowy, który wskazywał istotność danego zagadnienia, czy też wykazanie, że rozwiązanie danego problemu może istotnie wpłynąć na rozwój danej dziedziny. Jeżeli zaś chcemy podjąć się pracy nad tematyką modną, zwłaszcza taką, która jest popularna od dłuższego czasu, to będziemy musieli stawić czoła ogromnej konkurencji, głównie ze strony wielkich zespołów badawczych kierowanych przez doświadczonych profesorów. Istnieje więc ryzyko, że zanim uzyskamy finansowanie i przejdziemy wstępną fazę projektu (np. wyposażenie laboratorium, szeroka kwerenda źródłowa), nasze pomysły zostaną już zrealizowane przez kogoś innego, lub dziedzina przestanie wzbudzać tak wielkie zainteresowanie jak do tej pory. Dobrą strategią może być znalezienie pewnego nowego elementu, który będzie odróżniał naszą koncepcję badań od tego, czym zajmuje się większość naukowców w dziedzinie. W takim przypadku zachowamy duże szanse na uzyskanie oryginalnych wyników naukowych, pozostając jednocześnie w nurcie badań z dobrze ugruntowaną reputacją. W każdym przypadku unikajmy dziedzin, które znalazły się w ślepej uliczce, i od dłuższego czasu nie przynoszą interesujących odkryć, nawet jeśli pracę nad nimi kontynuuje wielu starszych kolegów. Szukajmy nowych, obiecujących problemów, które dają nadzieję na rozwój w perspektywie wielu lat.

Chcąc stworzyć naprawdę dobry wniosek, pracę nad nim powinniśmy rozpocząć odpowiednio wcześnie, nawet rok przed oficjalną datą złożenia. Na początku naszym podstawowym zadaniem będzie zgromadzenie informacji i literatury, które pozwolą nam na swobodne poruszanie się w tematyce, którą zamierzamy podjąć.

Istotne będzie także znalezienie interesującej, jasnej i zwięzłej koncepcji badań, którą powinniśmy być w stanie opisać kilkoma zdaniami. Może to być koncepcja dość ogólna, obejmująca wiele konkretnych problemów, które chcemy zbadać, jednak powinny mieć one łączący je w całość wspólny mianownik. Nasza koncepcja musi mieć przy tym charakter innowacyjny, a więc być zagadnieniem, które do tej pory nie było przedmiotem badań (zwłaszcza naszych własnych) lub zostało zbadane w niedostatecznym, naszym zdaniem, stopniu. Jednocześnie wysiłek włożony w realizację projektu powinien przynieść wymierne efekty, którymi, w zależności od dziedziny, może być lepsze zrozumienie lub rozwiązanie pewnego ważnego problemu, weryfikacja utartych poglądów lub opracowanie zastosowania, które przyniesie korzyści materialne.

Na pierwszym etapie musimy także wstępnie zaplanować skład zespołu, który będzie realizował projekt. Musimy podjąć decyzję, które ze znanych nam osób będą pasowały do koncepcji prowadzonych badań, w trakcie których kompetencje poszczególnych naukowców będą wzajemnie się uzupełniać. Nawet jeśli wybór ten jest w niektórych przypadkach oczywisty, na przykład ze względu na osoby będące członkami istniejącej już grupy, najczęściej musimy także zaplanować udział osób trzecich, których nie znamy jeszcze z imienia i nazwiska, a które dołączą do zespołu w czasie jego trwania. Dotyczy to zwłaszcza studentów i doktorantów, ale także np. uczestników staży podoktorskich. Pamiętajmy przy tym, że udział promotorów i opiekunów jest zazwyczaj źle widziany w przypadku grantów kierowanych przez młodych naukowców, ze względu na zagrożenie, iż to oni będą faktycznymi kierownikami badań. Podobnie, w programach zakładających stworzenie nowego zespołu badawczego, konstruowanie go na podstawie osób już ze sobą współpracujących może być źle przyjęte przez recenzentów wniosku.

W niektórych projektach kluczową kwestią jest dostęp do laboratoriów i aparatury doświadczalnej. W takim przypadku nasza koncepcja badań powinna wziąć także pod uwagę kwestię zakupu sprzętu czy próbek, lub możliwości korzystania z już wyposażonego laboratorium. W przypadku zakupu sprzętu lub naboru pracowników, doktorantów i studentów powinniśmy się upewnić, że instytucja, w której będziemy realizowali projekt jest gotowa udostępnić nam niezbędną przestrzeń laboratoryjną i biurową, co zazwyczaj jest przedmiotem negocjacji z władzami uczelni czy instytutu.

2 Solidne przygotowanie: przegląd literatury

Poszukiwanie i przeglądanie źródeł jest jednym z najbardziej czasochłonnnych elementów procesu tworzenia wniosku. Wyłączając sytuację, w której jesteście już ekspertem w dziedzinie, to nie napisanie tekstu, układanie planów naukowych czy budżetu, ale właśnie przeczesywanie literatury będzie zajęciem, które zajmuje większość czasu. Wniosek powinien wskazywać recenzentom nie tylko to, czego dowiemy się w wyniku realizacji projektu, ale przede wszystkim pokazać, że rezultaty te będą nowe i oryginalne. Kluczowym elementem będzie więc posiadanie bardzo dobrego przeglądu stanu wiedzy w dziedzinie związanej z tematem. Powinniśmy nabrać umiejętności swobodnego poruszania się w tematyce projektu. Dotyczy to zagadnień, które mają bezpośredni związek z zadaniami projektu, ale istotne jest także wyrobienie sobie ogólnego poglądu na kierunki, w jakich podąża nauka w dziedzinach pokrewnych. Jeśli nasz pomysł wpisuje się w pewne szersze trendy, to dużo łatwiej będzie argumentować, że nasze plany badawcze będą istotne dla nauki. Mogą w tym pomóc udział w wykładach i konferencjach w charakterze zarówno słuchacza jak i prelegenta, a także nieformalne dyskusje.

Wyczerpująca bibliografia świadczy także o kompetencjach wnioskodawcy. Czasami brak nawet jednej istotnej pozycji w bibliografii może zasiać wątpliwości co do tego, czy będziemy w stanie prowadzić oryginalne badania, czy też będziemy powielać pomysły już zrealizowane. Dotyczy to zwłaszcza wyników uzyskanych przez konkurencyjne zespoły. Z pewnością nie będzie miłym zaskoczeniem, jeśli dowiemy się, że jedno z planowanych zadań badawczych jest już nieaktualne. Dlatego warto szczególną uwagę poświęcić najnowszym doniesieniom, a jeśli mamy taką możliwość, być na bieżąco z wynikami jeszcze nieopublikowanymi (np. preprinty, konferencje).

Aby mieć kompletny obraz badań związanych z tematyką projektu, powinniśmy wyrobić sobie nawyk sięgania do literatury z dziedziny na długo przed rozpoczęciem pisania wniosku. Dobrym pomysłem jest gromadzenie literatury w jednym miejscu, co obecnie jest zadaniem ułatwionym ze względu na dostępność źródeł elektronicznych. Pomocne mogą być także specjalistyczne serwisy pozwalające wyszukiwać prace na podstawie słów kluczowych lub cytowań (np. Web of Knowledge, Scopus, Google Scholar). Niestety w niektórych dziedzinach, o znacznie mniejszym poziomie „zdygitalizowania”, niezbędne są regularne wizyty w dobrych bibliotekach. Wykorzystujemy zatem każdą możliwość choćby krótkiego pobytu w wiodących ośrodkach naukowych. Będzie to inwestycja, która w przyszłości z pewnością zapocentuje.

Kiedy już mamy odpowiedni pogląd na stan wiedzy, należy się zastanowić, czy umielibyśmy „opowiedzieć historię”, która przechodząc przez rozmaite wcześniejsze odkrycia naukowe, prowadziła wprost do wniosku, że zagadnienie którego chcemy się podjąć jest brakującym elementem, niezbędnym do postawienia kolejnego kroku. Istotne jest znalezienie znaczących luk w obecnym stanie wiedzy, i pokazanie, że luki te jesteśmy w stanie wypełnić. Gruntowny przegląd literatury pomoże nam nie tylko napisać dobry wniosek, ale w niektórych przypadkach może doprowadzić do tego, że zmienimy koncepcję planowanych badań, unikając np. pułapki proponowania badań które ktoś już wcześniej przeprowadził.

3 Dorobek naukowy kierownika

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że dorobek kierownika jest istotnym elementem wniosku. Powinien on być skorelowany z jego tematyką, utwierdzając tym samym recenzentów w przekonaniu, że wnioskodawca jest w stanie zrealizować proponowany projekt badawczy. Nic nie pomoże interesujący temat badawczy, gdy brakuje nam doświadczenia w danej dziedzinie (wyjątek stanowią programy dla najmłodszych stażem naukowców). Podobnie, mamy małe szanse na grant wspierający stworzenie dużego zespołu badawczego czy współpracę z różnymi ośrodkami, jeśli nie mamy w tej kwestii żadnego doświadczenia. Załóżmy więc na wstępie, że poprzednie doświadczenie kierownika jest blisko powiązane z proponowaną tematyką badawczą oraz typem konkursu. Co należy w takim razie włączyć w opis dorobku? Odpowiedź jest bardzo prosta – wszystkie osiągnięcia, które mogą pomóc w pozytywnej ocenie naszego doświadczenia badawczego pod kątem zgłaszanego projektu. Osiągnięcia, które warto umieścić we wniosku, można podzielić na kilka kategorii:

3.1 Publikacje w czasopismach i monografie

Publikacje są głównym elementem budującym nasz wizerunek jako naukowców. Jeśli publikujemy w dobrych czasopismach, a nasze prace są cytowane, będzie to mocny argument przemawiający za tym, że reprezentowana przez nas tematyka jest rozwijana w świecie i cieszy się zainteresowaniem innych badaczy.

Dla osób znajdujących się na samym początku kariery wybór publikacji jest bardzo prosty. We wniosku umieszczamy wszystkie, które mamy w swoim dorobku, gdyż najczęściej nie ma ich zbyt wiele. Wraz z rozwojem naszej kariery będziemy musieli działać bardziej selektywnie. Zazwyczaj lista publikacji, które dołączamy do wniosku, ograniczona jest cezurą czasową (najczęściej chodzi o prace, które ukazały się od 3 do 5 lat przed datą złożenia wniosku), a nie liczbową. Równie często wymaga się podania 10

najlepszych publikacji (z ostatnich 3-5 lat lub w całym dorobku). W takiej sytuacji wybór pozycji do tej listy jest istotnym zadaniem, a głównym kryterium jakim powinniśmy się kierować jest regulamin programu grantowego i/lub system punktacji stosowany przez komisję konkursową. Jeśli do oceny brany jest przede wszystkim wskaźnik impact factor (IF) lub ilość cytowań danej publikacji, to wybór jest prosty, a prace podajemy w takiej właśnie kolejności.

W przypadku, gdy brak jest ściśle określonych kryteriów (tzn. ocena opiera się głównie na opinii recenzentów), lub też działamy w dziedzinie, dla której wskaźniki impact factor i liczba cytowań mają mniejsze znaczenie, wybór jest nieco trudniejszy. Możemy np. przedstawić na pierwszych pozycjach bardziej obszerne opracowania, ściśle związane z tematyką projektu lub też wydane w prestiżowych czasopismach. Renoma czasopisma nie zawsze jest ściśle związana z jego IF. Istnieją czasopisma, które mimo relatywnie niskiego współczynnika IF, cieszą się świetną opinią (wydają prace na bardzo wysokim poziomie, mają rygorystyczne procedury selekcji itp.). Znacznie rzadziej zdarzają się czasopisma o bardzo wysokim IF, które nie mają aż tak wysokiej oceny w środowisku. Podobnie i cytowalność prac nie zawsze jest najistotniejszym kryterium przy wyborze w omawianej sytuacji - istotna praca, jednak niedawno wydana, nie będzie miała (jeszcze) wielu cytowań. Zazwyczaj praca samodzielna (lub powstała w małym zespole) będzie lepiej oceniana niż wieloautorska. W wielu dyscyplinach liczy się pozycja na liście autorów – pierwszy autor czy „autor z gwiazdką” mieli zdecydowanie większy wpływ na powstanie pracy niż pozostali. Generalnie, przy doborze listy publikacji do wniosku należy kierować się własnym wyczuciem i doświadczeniem, a gdy jego brak – doświadczeniem promotora i naszych starszych, bardziej doświadczonych współpracowników.

Należy zauważyć, że w naukach humanistycznych niezwykle istotne są także monografie, zwłaszcza te wydane w dobrych oficynach. Mimo iż w początkowych etapach kariery osiągnięcia w tym zakresie nie będą zapewne imponujące, to jeśli mamy w swoim dorobku monografię, należy ją odpowiednio wyeksponować. Z uwagi na brak większości czasopism humanistycznych na liście JCR, wskaźniki takie jak impact factor nie pomogą nam w odpowiedniej selekcji publikacji. Należy wyróżnić publikacje w tych czasopismach, które należą do najistotniejszych w danej dziedzinie, a także te, które znajdują się np. na liście ERIH. W przypadku prac zbiorowych/pokonferencyjnych warto wyróżnić te będące wynikiem konferencji międzynarodowych w dobrej obsadzie, a także te które poddane zostały dodatkowemu procesowi recenzji.

3.2 Kierownictwo i udział w innych projektach badawczych

Dużym atutem naszego wniosku będzie udokumentowany udział w innych projektach badawczych, szczególnie przy współpracy z innymi ośrodkami i/lub finansowanymi

przez prestiżowe instytucje krajowe i zagraniczne. To stanowi ważny sygnał dla recenzentów, że warto nam powierzyć środki na badania. Powinniśmy wykazać nie tylko duże granty, czy takie w których pełniłymi funkcję kierownika projektu, ale nawet małe granty, z których sfinansowaliśmy wymianę naukową czy krótkoterminowy staż badawczy - każde przyznane nam środki stanowią rękojmię naszych umiejętności. Pozytywne rozliczenie wcześniejszych projektów stanowi istotną przesłankę, że i tym razem równie dobrze poradzimy sobie z realizacją grantu.

3.3 Patenty

Patenty z czasem stają się integralną częścią dorobku dla przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych – nie tylko z zakresu nauk technicznych, ale nawet nauk o życiu czy o sztuce. Jeśli tylko jesteśmy współautorem patentu, informację taką należy koniecznie umieścić we wniosku grantowym. Jest to dowodem naszej kreatywności, przedsiębiorczości, a nierzadko także wytrwałości i cierpliwości w dążeniu do celu, bowiem od pojawienia się idei do otrzymania potwierdzenia ochrony własności intelektualnej może minąć nawet kilka lat. Wszystkie te cechy dobrze świadczą o nas jako przyszłych kierownikach grantów i stanowią dobrą prognozę dla powodzenia nowego projektu. Należy również podkreślić, że w przypadku składania wniosków do wielu programów innowacyjno-wdrożeniowych, umieszczenie informacji o otrzymanych patentach jest warunkiem niezbędnym do przystąpienia do konkursu.

3.4 Udział w krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych

O naszej aktywności jako naukowców świadczy również udział w konferencjach oraz komunikaty zjazdowe w formie prezentacji ustnych i plakatów. Na początku kariery będziemy zapewne wykazywać wszystkie prelekcje na mniejszych i większych konferencjach, czy nawet udział w lokalnych warsztatach poświęconych naszej tematyce badawczej. Potem będziemy bardziej selektywni, wykazując przede wszystkim referaty na zaproszenie (np. „invited speaker”, „plenary talk”, „semi-plenary talk”, „key note speaker” itp.). Nie należy też zapominać o wyjazdach, na które otrzymaliśmy granty (od organizatorów, zewnętrznych organizacji grantowych itp.). Znow będzie to plusem do oceny naszej osoby.

3.5 Inne osiągnięcia

Istnieje też spora lista innych osiągnięć, które – mimo iż nie są bezpośrednio powiązane z naszym dorobkiem naukowym – są jego bezpośrednią konsekwencją i stanowią miarę naszego doświadczenia i uznania w środowisku. Do tej kategorii można zaliczyć:

- nagrody i wyróżnienia, szczególnie przyznawane przez organizacje międzynarodowe,
- funkcje związane z redakcją czasopism naukowych (członkostwo w „editorial board” itp.), a także redakcje specjalnych wydań czasopism, prac zbiorowych itp. Mimo że nie stanowią dorobku naukowego sensu stricto, świadczą o prestiżu i uznaniu w środowisku,
- recenzje przygotowywane dla czasopism naukowych,
- członkostwo w komitetach organizacyjnych lub naukowych konferencji,
- członkostwo w naukowych stowarzyszeniach branżowych (a jeszcze lepiej - członkostwo we władzach tych stowarzyszeń),
- członkostwo w komisjach eksperckich, jury nagród naukowych itp.

Ostatnią kategorię mogą stanowić doświadczenia powiązane z nauką w sposób luźny, ale stanowiące dowód naszego doświadczenia organizacyjnego, a także aktywności w środowisku. W tej kategorii można umieścić takie osiągnięcia jak np.:

- działalność organizacyjna na rzecz uczelni/ wydziału,
- członkostwo w komitetach organizacyjnych imprez naukowych, jubileuszowych, okolicznościowych,
- praca w komisjach rekrutacyjnych,
- praca w stałych komisjach wydziałowych lub ogólnouczelnianych,
- opieka nad studenckimi kołami naukowymi,
- działalność związana z popularyzacją nauki,
- działalność w ciałach doradczych.

Wymienione osiągnięcia mogą mieć szczególnie znaczenie w grantach, w których mamy się wykazać niezależnym myśleniem i zdolnościami kierowniczymi. W takich sytuacjach każde zdobyte doświadczenie będzie się liczyć, nawet jeśli kierownictwo dotyczyło kwestii pośrednio związanych z prowadzonymi przed nas badaniami.

Reasumując, chodzi o to, aby jak najlepiej zaprezentować swoją osobę. Nie należy przyjmować, że pewne informacje są oczywiste i dlatego nie należy o nich wspominać. Recenzent będzie oceniał tylko to co umieścimy we wniosku. Prawdopodobnie nie zada sobie trudu aby przejrzeć nasze CV w Internecie, czy zajrzeć na stronę www ośrodka badawczego. Po pierwsze może nie mieć na to czasu, a po drugie nie jest to jego zadaniem. To na nas spoczywa obowiązek prezentacji naszej osoby w sposób zwięzły,

przejrzysty oraz uwypuklający nasze atuty. Mamy za zadanie przekonać recenzenta, że nasze doświadczenie jest wystarczające aby powierzyć nam środki na badania.

Na sam koniec warto jeszcze wspomnieć o konieczności zachowania odpowiedniej chronologii, hierarchii i przejrzystości opisywanych osiągnięć. Często odpowiedni szablon wymagany regulaminem konkursu grantowego wyraźnie wskazuje nam, jaka powinna być struktura części wniosku poświęconej tym zagadnieniom. Kiedy jednak sami mamy zdecydować o jego formie, pamiętajmy, że gęszcz informacji (którego wszystkim życzymy) najlepiej uporządkować poprzez stworzenie wypunktowanej listy, a najważniejsze informacje umieścić na jej szczycie.

4 Opis ośrodka badawczego, w którym realizowany będzie projekt (instytucji goszczącej)

Bardzo ważny dla oceny projektu, a szczególnie możliwości jego pomyślnej realizacji, jest również wybór instytucji goszczącej, w której projekt będzie realizowany. Czasem nie będziemy mieli wpływu na ten wybór (będzie to wydział czy instytut, w którym pracujemy), jednak może zdarzyć się sytuacja, w której będzie to punkt wyjścia dla całego wniosku (jeśli np. staramy się o grant wyjazdowy na staż badawczy). W jednej i drugiej sytuacji należy zadbać o to, aby ośrodek, w którym będą prowadzone badania sprostał naszym celom. Chodzi tutaj przede wszystkim o zaplecze badawcze, jednak istotne będzie także odpowiednie wsparcie administracyjne. Nie jest przecież naszym celem przedzierać się przez stosy dokumentów aby wypełnić pozamerytoryczne części sprawozdania z grantu (np. dotyczące aspektów księgowo-finansowych). Warto więc na wstępie upewnić się jak będzie wyglądało raportowanie w grantie i jaką pomoc w tym względzie zapewni nam jednostka badawcza.

Wróćmy jednak do kryterium merytorycznego. W naszym wniosku powinniśmy być w stanie wykazać, że proponowana jednostka jest najlepszym miejscem z punktu widzenia naszego projektu, a jej potencjał badawczy będzie sprzyjał realizacji grantu. Chodzi tutaj o określenie przynajmniej następujących elementów.

- Zaplecze badawcze, czyli urządzenia i aparatura laboratoryjna (w przypadku nauk humanistycznych będzie to dobrze wyposażona biblioteka), które zostanie nam udostępnione. Po pierwsze, jeśli mamy przeprowadzać doświadczenia, jednostka musi posiadać stosownie wyposażone laboratoria. Po drugie, jeśli odpowiedni sprzęt jest na stanie jednostki, powinniśmy ustalić czy zostanie nam udostępniony. Często praktyka wygląda zupełnie inaczej niż opis na papierze, więc warto wcześniej porozmawiać z osobami odpowiedzialnymi i dokonać

wstępnych ustaleń zakresu pomocy, jakiej można oczekiwać ze strony jednostki. Dobrym pomysłem jest wykonanie niewielkiej serii eksperymentów, które dadzą nam pojęcie o wielu aspektach przyszłej współpracy. Warto też pamiętać, że wiele grantów przewiduje możliwość zakupu lub wytworzenia aparatury niezbędnej do jego realizacji. Należy z takiej możliwości korzystać, zwłaszcza w sytuacji gdy rozważane przez nas laboratoria nie dysponują odpowiednią aparaturą. Jeśli nasz projekt otrzyma finansowanie, ale nie będziemy go mieli jak i gdzie zrealizować (co jest mało prawdopodobne, ale wciąż możliwe), znajdziemy się w trudnej do rozwiązania sytuacji.

- Dodatkowym atutem przemawiającym za realizacją projektu może być istniejąca grupa badawcza. Nie chodzi tutaj o to, aby pracownicy jednostki zajmowali się dokładnie tą samą tematyką. Natomiast niezwykle pomocna może być zbieżność zainteresowań, odzwierciedlona w tematyce seminarium badawczego zespołu, realizowanymi obecnie grantami, czy stosowaną metodyką badań. Dobrze funkcjonujący zespół otwiera też przed nami dodatkowe perspektywy rozwoju (co jest szczególnie ważne przy grantach na staże naukowe). Do zespołu warto zaprosić bardziej doświadczonego i utytułowanego naukowca reprezentującego daną dziedzinę. Będzie doskonałym wsparciem pod względem merytorycznym, a jego udział może być pozytywnie oceniony przez recenzentów.

5 Opis projektu

Integralną częścią każdego wniosku o grant jest opis projektu. W zależności od typu programu może liczyć jedną, dwie strony i mieć charakter syntetycznego podsumowania koncepcji projektu, jednak często obejmuje on 10-15 stron przedstawiających dany projekt w bardzo szczegółowy sposób. Niezależnie od tego czy ogłoszenie o konkursie precyzuje zakres opisu projektu (dopuszczalną liczbę stron itp.), będzie on zawierać pewne elementy, których układ i objętość pozostają praktycznie niezmiennie.

5.1 Dobór literatury

Jest to jeden z elementów, który pojawi się zazwyczaj na samym końcu opisu projektu. Ważne jest jednak, aby zastanowić się nad nim już na samym początku pisania wniosku o grant. Wiele konkursów stawia ograniczenia odnośnie do liczby pozycji literatury. W tej sytuacji będziemy musieli dokonać pewnej selekcji już na wstępie – warto zacząć od większej liczby publikacji i przypisać je do kolejnych elementów naszego opisu, a potem tę listę zawęzić, aż do otrzymania odpowiedniej liczby. Powinniśmy starać się wykorzystać maksymalną liczbę pozycji, którą można zamieścić w spisie. Zbyt mała

liczba publikacji, lub ich zły dobór może prowadzić do zarzutu, że nie orientujemy się w tematyce lub nie znamy najważniejszych osiągnięć z ostatnich lat. Podobnie, jeśli nie pojawią się pozycje związane ściśle z tematyką naszych badań, może to prowadzić do zarzutu, że temat naszych badań nie jest aktualny. Oczywiście nie należy traktować tego warunku zbyt rygorystycznie – jeśli wkraczamy z badaniami w zagadnienia do tej pory nieeksplorowane, nie należy na siłę starać się zapełniać listy publikacji.

Dobrze dobrana lista publikacji, obejmująca czołówkę czasopism dziedziny, którą reprezentujemy, może być już sama w sobie sporym atutem, dowodzącym aktualności i wagi proponowanych badań.

5.2 Wstęp

W tej części opisu projektu powinniśmy zaprezentować obecny stan wiedzy w dziedzinie, której dotyczy nasz projekt, i jednocześnie zainteresować recenzenta wniosku planowanymi przez nas badaniami. Szybki rozwój nauki w ostatnich dekadach nakłada na nas naturalne ograniczenie – starajmy się nie opisywać wszystkich jej osiągnięć od początku badań, a jedynie skupmy się na najważniejszych i przełomowych pozycjach z danego obszaru badań.

Jeśli nasz projekt wiąże się z jakąś otwartą hipotezą postawioną wiele lat temu, powinniśmy być w stanie wykazać, że rozważany problem jest nadal aktualny, obecny w najnowszej literaturze naukowej i może się wydawać interesujący dla szerszego grona naukowców z naszej specjalności. Pisząc wprowadzenie do rozważanej tematyki badawczej starajmy się ukierunkować nasz tok myślenia, nie wprowadzajmy wątków pobocznych, które mogą świadczyć o naszej erudycji i sporej wiedzy teoretycznej, ale nie są korzystne dla ogólnego odbioru tematu. Starajmy się napisać mniej i nadać naszej wypowiedzi odpowiednią, przyjazną czytelnikowi formę.

Weźmy pod uwagę, że recenzent będzie zapewne ekspertem w naszej dyscyplinie naukowej ale niekoniecznie będzie zaznajomiony ze szczegółami dotyczącymi badań w wąskiej dziedzinie, którą reprezentujemy. Zatem pisząc wstęp starajmy się przekonać recenzenta, że rozważana tematyka jest:

- ciekawa, tzn. pojawiają się w niej problemy badawcze, które spotkały się z zainteresowaniem wielu przedstawicieli naszej dyscypliny naukowej. Badania prowadzone w najlepszych ośrodkach na świecie, czy też poruszanie tej tematyki przez wiodących naukowców będą sporym atutem,
- aktualna, tzn. nadal powstają publikacje naukowe związane z proponowaną tematyką badawczą. Jeśli ostatnia publikacja dotycząca tematyki, którą chcemy się zajmować pochodzi sprzed 30 lat, to stanowi to spory minus dla naszego

projektu. Może to oznaczać zarzucony kierunek badań, który się nie sprawdził lub był na tyle marginalny, że nie znalazł kontynuatorów. Nie chodzi tutaj oczywiście o publikacje związane stricte z naszym tematem (bo przecież chcemy rozwiązać problem nowy), ale o publikacje, które się z nim w jakiś sposób wiążą,

- Wymagająca, tzn. stawiane problemy badawcze są skomplikowane i godne rozważenia. Wstęp jest świetnym miejscem na pokazanie jakie wyzwania powstawały w prowadzonych dotychczas badaniach. Może to stanowić właściwy punkt odniesienia do dalszego opisu projektu.

5.3 Cele

Przygotowując projekt powinniśmy w logiczny i przejrzysty sposób określić cele, jakie planujemy zrealizować. Po pierwsze powinny one być spójne i dobrze umotywowane w części opisowej projektu. Dla recenzenta powinno być jasne jakie zadania badawcze chcemy wykonać w ramach naszego projektu oraz w jaki sposób mierzyć będziemy ich sukces. Drugim, nie mniej ważnym elementem, który musimy wziąć pod uwagę przy określaniu celów są limity czasowe. Musimy przekonać recenzenta, że z jednej strony cele, które sobie stawiamy są ambitnymi zadaniami badawczymi, a jednocześnie utwierdzić go w przekonaniu, że można je zrealizować w określonym czasie. Jest też ważne, aby cele koncentrowały się wokół jakiegoś konkretnego zagadnienia. Zbyt rozproszona tematyka zadań, które planujemy wykonać może być sporym minusem. Jasne sformułowanie celów projektu zdecydowanie ułatwi nakreślenie proponowanego planu pracy. Będzie też niezwykle pomocne na etapie realizacji samego projektu, przy określaniu postępów prac, a także podczas przygotowywania sprawozdań okresowych czy końcowych z jego wykonania.

5.4 Plan pracy, opis metodyki badań

Przedstawiając plan prac badawczych, musimy przekonać recenzenta, że jesteśmy w stanie osiągnąć cele, które przed sobą postawiliśmy.

Nawet dobre wnioski o granty mogą nie uzyskać finansowania, jeśli plan pracy i metodyka badań – tylko pozornie najmniej istotne elementy opisu projektu – zostały nieodpowiednio przygotowane. Zdecydowanie należy poświęcić im sporo wysiłku i dobrze je przemyśleć. Z punktu widzenia recenzenta idealny plan pracy pozwala śledzić krok po kroku rozwój projektu, sugeruje alternatywne ścieżki i rozwiązania, a opisywana metodyka dobrze go uzupełnia. Jest to szczególnie ważne przy projektach obarczonych dużym stopniem ryzyka. Przedstawiając alternatywne ścieżki wykonywania badań dajemy sobie szansę na pozytywną realizację projektu jako całości, nawet przy braku sukcesu w realizacji niektórych jego elementów lub też w przypadku

kiedy wyniki eksperymentów nie pokryją się ze wstępnymi przewidywaniami. Nie ulega przecież wątpliwości, że w pracy badawczej nigdy nie można założyć z góry osiągnięcia zamierzonych efektów.

Nie należy popadać w przesadę i zbyt szczegółowo opisywać wszystkich swoich zamierzeń. Przy opisie metod nie należy na przykład podawać wszystkich najdrobniejszych czynności czy użytych akcesoriów.

5.5 Znaczenie projektu

To jedna z najbardziej istotnych części naszego opisu. Poświęciliśmy już dużo czasu na stworzenie szczegółowego opisu planowanych badań i stosowanego aparatu badawczego, wyeliminowaliśmy ewentualne niedociągnięcie wniosku i skonsultowaliśmy plany ze specjalistami z odpowiednich dziedzin. Spróbujmy teraz odpowiedzieć recenzentom na pytanie, czy warto zainwestować (nierzadko znaczne) środki finansowe w nasze badania i jakie będzie znaczenie projektu dla rozwoju nauki, społeczeństwa czy przemysłu. Bądźmy przy tym dość realistyczni i nie obiecujmy kilkunastu publikacji w najbardziej prestiżowych czasopismach z naszej dziedziny, wynalezienia panaceum na wszystkie dolegliwości światowej populacji, czy rozwiązania problemu badawczego, którego mimo wielu prób nie udało się rozwikłać od ponad 30 lat. Chodzi raczej o to, aby odpowiednio podsumować to, co przedstawiliśmy wcześniej i przekonać recenzentów, że projekt ma duże szanse zakończyć się sukcesem, i wpłynąć na rozwój naszej dziedziny badań i nauki jako całości na tyle istotnie, by zrekompensować znaczne nakłady finansowe.

W podsumowaniu opisu projektu starajmy się nawiązać nie tylko do aspektów naukowych, ale również społecznych czy ekonomicznych. Wyniki naszego projektu powinny w końcu nie tylko służyć wąskiemu gronu badaczy, ale i fundatorom grantów, którymi są najczęściej podatnicy. Największe znaczenie ma to w przypadku projektów o charakterze aplikacyjnym. W takim przypadku najistotniejsze jest, czy efektem realizacji projektu będzie powstanie patentów, wzorów użytkowych czy nawet komercjalizacja badań. W przypadku badań podstawowych efektem nie będzie powstanie konkretnych zastosowań, jednak niewątpliwie istotne będzie nakreślenie pewnej wizji dalszego rozwoju badań, które w efekcie będą mieć korzystny wpływ na rozwój społeczeństwa. Nie należy jednak popadać w przesadę – nasza argumentacja musi być rzetelna i przekonująca.

6 Jak pisać i czego nie pisać

Dobry wniosek o finansowanie to taki, który jest nie tylko poprawny pod względem treści, ale także napisany w optymalny sposób. Nawet najlepsze idee mogą nie spotkać się ze zrozumieniem recenzentów, jeśli nie zostaną przekazane jasno, spójnie i przekonująco.

Ubiegając się o grant badawczy powinniśmy pamiętać, że będziemy mieć do czynienia z poważną konkurencją. W większości konkursów współczynnik sukcesu waha się w granicach 20-30 procent. Aby wniosek nie przepadł w rywalizacji z innymi, powinien być napisany w sposób, który umożliwi recenzentom łatwe zrozumienie głównych jego idei.

W przypadku gdy część wniosku ma być napisana w języku angielskim, warto zadbać o weryfikację tekstu, najlepiej przez osobę biegle władającą tym językiem, nawet jeśli wysoko oceniamy nasze umiejętności językowe. Unikniemy w ten sposób sytuacji w której nasz dobrze zarysowany projekt badawczy zostanie źle oceniony z uwagi na językową nieporadność czy też użycie błędnych sformułowań i terminów.

Zazwyczaj procedura oceny zawiera dwa kluczowe etapy: recenzji, dokonywanych przez naukowców, którzy w założeniu są specjalistami w dziedzinie, oraz decyzji podejmowanej przez mniej lub bardziej interdyscyplinarny panel. Jednakże musimy zdawać sobie sprawę, że najczęściej nawet recenzenci nie są specjalistami w wąskiej problematyce, której dotyczy wniosek. Często wybierane są osoby ze specjalizacji pokrewnych, aby zwiększyć obiektywność dokonywanej przez nich oceny, zwłaszcza gdy lokalne środowisko jest małe. Niekiedy podejmują się oni także recenzji mając nadzieję poszerzyć swoją wiedzę w nowych kierunkach. Dlatego błędem jest zakładać, że będą oni biegle orientować się w terminologii oraz najważniejszych wynikach w naszej specjalizacji. Nie należy nadużywać terminów technicznych, a jeśli już ich używamy, to ich znaczenie powinno być precyzyjnie zdefiniowane, wraz z ewentualnym odniesieniem do literatury. Często lepiej będzie użyć sformułowania w języku potocznym lub pomysłowej analogii do życia codziennego.

Przeglądając dziesiątki wniosków pod presją czasu, niewielu recenzentów będzie skłonnych przeczesywać je w poszukiwaniu ukrytych odpowiedzi na nurtujące ich wątpliwości. Dlatego wniosek powinien być napisany bardzo jasno i klarownie, tak aby wszystkie niezbędne informacje zostały przekazane w sposób nie pozostawiający wątpliwości. Kluczowym miejscem są pierwszy akapit oraz pierwsza strona wniosku - właśnie tam powinniśmy starać się uchwycić uwagę recenzenta. Nie jest to natomiast miejsce, w którym należałoby omawiać potencjalne trudności w realizacji projektu.

W dalszej części powinniśmy umieć opowiedzieć „historię”, która tę uwagę podtrzyma. Powinniśmy zatem przed rozpoczęciem pisania dobrze przemyśleć i zaplanować jej treść. Spróbujmy zrobić to w sposób, który pozwoli choć trochę zarazić recenzenta naszym entuzjazmem i przekazać mu naszą pewność co do zasadności badań. Nie zanudzajmy go zbędnymi szczegółami technicznymi, czy przeglądem literatury nie mającej większego związku z celami projektu, gdyż może to w konsekwencji doprowadzić nawet do odrzucenia wniosku. Ciekawym sposobem na uatrakcyjnienie wniosku może być zaprezentowanie pozornych sprzeczności, zagadek lub niespodzianek, które mogą skłonić recenzenta do zagłębienia się w tematykę.

Zadbajmy przy tym o spójność przekazu. Idealnie, tezy zawarte we wniosku powinny stanowić płynny, logiczny ciąg argumentów, wspierany tam gdzie to możliwe odniesieniami do literatury przedmiotu. Skupmy się na konkretnych celach projektu, przechodząc między nimi płynnie, zamiast błądzić w chaotyczny sposób, czy zapuszczać się w niepotrzebne dygresje. Pozostajmy przy konkretach, unikając przypuszczeń czy teorii nie potwierdzonych przez uznane prace lub autorytety. Unikajmy powtórzeń oraz zdań, które nie niosą treści, jak na przykład „Nasze badania doprowadzą do rozwoju dziedziny i wielu zastosowań”, jeśli nie potrafimy jednocześnie przytoczyć konkretnych przykładów oraz przekonujących argumentów.

Tytuł wniosku powinien być zwięzły i wyczerpujący. Z powodzeniem można pominąć nie mające większego znaczenia zwroty takie jak „Badania nad”, „Wyniki dotyczące”. Interesujący i przyciągający uwagę tytuł może już na starcie pozytywnie nastawić recenzenta do wniosku.

Niestety nie można podać przepisu na dobry pierwszy akapit, w tym względzie wszystko zależy będzie od naszej kreatywności oraz zrozumienia problemu. Dobrym pomysłem może być postawienie pewnego pytania. Nie powinno to być pytanie retoryczne, ale takie, na które odpowiedź jest daleka od oczywistej, a która może zostać uzyskana dzięki przeprowadzeniu proponowanych badań. Oczywiście niektóre koncepcje badań są zbyt złożone lub subtelne, aby zawrzeć je w jednym zdaniu. W takim przypadku główną ideę należy wyłożyć za pomocą argumentacji krok po kroku. Ale nawet wtedy powinniśmy dążyć do jak najprostszego przedstawienia naszych założeń.

Nasze badania przedstawmy w kontekście najważniejszych, budzących szerokie zainteresowanie odkryć. Zaprezentujmy również zwięzły przegląd rozwoju dziedziny. Bardzo istotne jest wyszczególnienie ostatnich, najbardziej związanych z projektem doniesień, które pokażą wprost, że tematyka projektu jest istotna. Pomóżmy czytelnikowi zrozumieć, w jaki sposób nasz wniosek wpisuje się w główne nurty i debaty teoretyczne. Dobre wnioski prezentują poglądy wielu stron w dyskusji, zamiast pokazywać je w sposób jednostronny.

Na koniec wyводу powinniśmy wrócić do początku, czyli do postawionego meritum problemu. W jaki sposób nasze badania pozwolą na zrealizowanie postawionych celów? Skąd będziemy wiedzieć, czy nasze tezy znalazły potwierdzenie bądź nie?

Starajmy się pisać jak najwięcej, nie bójmy się poprawiać i wyrzucać części tekstu, które po prostu nie brzmią dobrze. Najczęściej tylko poprzez tworzenie kolejnych wersji można uzyskać optymalny efekt końcowy.

Pamiętajmy o zachowaniu odpowiednich proporcji między poszczególnymi partiami i odpowiedniej długości wniosku. Długie wnioski zazwyczaj nie są czytane w całości, lub czytane są pobieżnie, a ponadto mogą mieć wpływ na negatywne nastawienie recenzenta. Zbyt krótki wniosek nie będzie natomiast zawierał wszystkich istotnych treści i może sprawić wrażenie napisanego „na kolanie”.

Pierwsza wersja wniosku powinna powstać na kilka tygodni lub miesięcy przed terminem. Następnie oddajmy tekst do recenzji kolegom, diskutujmy, nanośmy poprawki. Pozwoli to zorientować się, jakich zarzutów recenzentów możemy się spodziewać, i odpowiednio przygotować tekst. Dopracujmy także warstwę językową, strukturę oraz styl.

7 Cele postawione we wniosku, a ich realizacja w praktyce

Prawie każda aplikująca o grant osoba odnosi wrażenie, że najtrudniejszym elementem jest uzyskanie finansowania dla swojego ambitnego i ciekawego pomysłu. Celem tego poradnika jest faktycznie wskazanie elementów, które mogą to zadanie ułatwić, jednak warto pamiętać, że w całym procesie prowadzenia badań naukowych zdobycie finansowania jest względnie łatwym krokiem, z pewnością łatwiejszym, niż właściwa realizacja założonych zadań i rozliczenie projektu.

Już we wniosku warto wskazać na ewentualne problemy, które mogą się pojawiać w trakcie realizacji projektu. Nie jest to, jak mogłoby się wydawać, czynnik obniżający wartość naszego projektu. Wręcz przeciwnie, takie zastrzeżenie pozwala uzmysłwić recenzentom, że potencjalny beneficjent rozumie istniejące zagrożenia i wziął je pod uwagę przygotowując projekt badawczy.

W trakcie realizacji grantu niewątpliwie pojawią się także nieprzewidziane problemy, z którymi kierownik projektu będzie musiał sobie poradzić. Najpoważniejszy z nich, to oczywiście wyniki negatywne, czyli nieprzystawalność wyników do naszej hipotezy, co powoduje konieczność testowania kolejnych hipotez, materiałów etc., powodując przedłużenie procesu badawczego. W naukach społecznych może tutaj wystąpić

problem z przeprowadzeniem np. wywiadów z założoną grupą, niemożność spotkania stosownych decydentów, czy dotarcia do właściwych dokumentów. W przypadku badań eksperymentalnych problemem może być awaria sprzętu czy niezadowalająca jakość próbek. W projekcie warto wskazać, że istnieją możliwości zastosowania danych i metod alternatywnych, które będą wystarczające do analizy badanego zjawiska.

Brak pozytywnych wyników nie zawsze dyskwalifikuje proces badawczy, bo negatywna weryfikacja hipotezy również może skutkować ciekawymi publikacjami i być znaczącym wkładem w naukę. Pozwala także uniknąć wydatków, na prowadzenie badań w obszarze, w którym nie można osiągnąć wyników pozytywnych.

Kolejnym istotnym elementem jest budżet, czy szerzej, gospodarka finansowa. Właściwe oszacowanie niezbędnych nakładów finansowych, zwłaszcza w przypadku dużego projektu nie jest łatwe. Założone koszty realizacji poszczególnych zdań, czy zakupu urządzeń badawczych (stworzenia warsztatu badawczego), mogą ulec zmianie w czasie realizacji projektu. Wyniki przetargów, tam, gdzie wymaga tego prawo, mogą być również zaskakujące. Należy pamiętać, że najczęściej możliwe są przesunięcia pomiędzy kategoriami kosztów, przy czym kwestie zmian o określonej wartości (np. powyżej 10 proc.) należy uwzględnić z instytucją przyznającą finansowanie (uzasadnione zmiany nie spotykają się zwykle z odmową, lecz należy zgłaszać takie propozycje niezwłocznie).

Niewątpliwym wyzwaniem jest realizacja projektu w określonym czasie. Wprawdzie we wniosku szacujemy ten czas, jednak często nasze badania oraz publikacja ich wyników mogą trwać dłużej, niż założyliśmy. W takiej sytuacji istnieje często możliwość wystąpienia do grantodawcy o przedłużenie czasu realizacji projektu, przy podaniu stosownego uzasadnienia. Należy czynić to niezwłocznie po wystąpieniu przyczyn, które powodują trudności z terminową realizacją projektu. W takiej sytuacji zasadniczo niemożliwe jest otrzymanie dodatkowego finansowania na przedłużony okres realizacji projektu.

Często również nie udaje się zbadać i opisać wszystkich zjawisk, które zostały zamierzone w projekcie badawczym. Pewne odstępstwa od założeń projektu są oczywiście możliwe, jednak należy tutaj zwrócić uwagę na regulamin konkursu w zakresie dokonywania zmian w projekcie. Bardzo trudna jest rezygnacja z pewnych zadań badawczych w ramach założonego projektu i, co ważniejsze, budżetu. Często lepsze jest zatem zaplanowanie zestawu zadań, które będą zdefiniowane bardziej ogólnie, co pozwoli na ich realizację nawet w przypadku opisanych powyżej trudności. Podobnie jak w przypadku problemów z czasem, zmiany należy uzgodnić z grantodawcą.

W wielu przypadkach zmiany dotyczą nie tyle względów merytorycznych, co personelu biorącego udział w projekcie lub opóźnienia w wydatkowaniu środków. Usunięcie lub dodanie wykonawcy zazwyczaj nie stanowi problemu i odbywa się na poziomie jednostki, bez konieczności kontaktu z grantodawcą, który powinien być jedynie powiadomiony o tym fakcie w raporcie okresowym. Podobnie jest w przypadku opóźnień w zatrudnianiu wykonawców czy innych wydatkach, co jest sytuacją dość częstą. Jednak poważniejsze zmiany, takie jak wymiana kluczowych wykonawców, wymaga zazwyczaj zgody instytucji finansującej. W niektórych programach możliwa jest także zmiana instytucji, w której realizowany jest projekt, a nawet zmiana kierownika projektu. Szczegółowe regulacje znaleźć można w regulaminach poszczególnych programów, z którymi warto zapoznać się przed złożeniem wniosku.

Ostatnim aspektem, na który warto zwrócić uwagę jest możliwość rozwiązania lub zawieszenia realizacji umowy przed zaplanowanym czasem zakończenia projektu. W niektórych programach taka ewentualność jest przewidziana wprost, i możliwa zarówno z inicjatywy kierownika jak i grantodawcy. W innych przypadkach jedyną możliwością jest rozwiązanie umowy za porozumieniem stron. Choć zapewne nie jest to zazwyczaj dobrze widziane i nie należy tej możliwości nadużywać, zakończenie umowy bywa niekiedy najlepszym rozwiązaniem, np. w przypadku kiedy badania nie roszą nadziei na satysfakcjonujące rezultaty, a mamy możliwość uczestniczenia w bardziej interesującym projekcie, którego realizacja będzie kolidować z obecnym.

Podsumowanie

Poradnik został stworzony z myślą o młodych naukowcach, którzy stawiają swoje pierwsze kroki w trudnej sztuce ubiegania się o grant. Jego treść jest sumą doświadczeń autorów na tym polu. Wierzymy że będzie on pomocny, jednak zastosowanie się do wskazówek nie gwarantuje zdobycia grantu. Najważniejszy pozostaje WASZ pomysł na badania!

RADA MŁODYCH NAUKOWCÓW
przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego
ul..Wspólna 1/3 00-529 Warszawa
rmn@nauka.gov.pl
fax. +48 22 529 26 33

www.rmnm.org.pl